หนังสือ

สังเวชโนบาย

จำหน่ายในการพระศพ

พระเจ้าน้องยาเธอ

พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์

งานพระเมรุท้องสนามหลวง

รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘

ตีพิมพ์โรงพิมพ์หลวง

ในพระบรมมหาราชวัง

๒๐๐๐ ฉบับ

หนังสือ

สังเวชโนบาย

จำหน่ายในการพระศพ

พระเจ้าน้องยาเธอ

พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์

งานพระเมรุท้องสนามหลวง

รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘

ตีพิมพ์โรงพิมพ์หลวง

ในพระบรมมหาราชวัง

๒๐๐๐ ฉบับ

หนังสือฉบับนี้ ข้าพเจ้ากรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ แลพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตสร้างขึ้นไว้ เปนที่รฦกถึงพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ ซึ่งเปนญาติแลมิตรที่รักใคร่สนิท ผู้ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในไปรเวตสิเกรตารีออฟฟิศ ร่วมตำแหน่งกันมาโดยเรียบร้อย ตั้งแต่วันเสาร์ เดือนแปดอุตราสาธ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒ วันที่ ๑๐ เดือนกรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๙๙ จนถึงวันศุกร เดือนสิบเอ็ดแรมสองค่ำ ปีฉลูเอกศก[๒๒] จุลศักราช ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ นับได้ ๙๕ ปี ๓ เดือน ๕ วัน ตามสุริยคติกาล ๑๗ ๓๓๘๐ วัน เปนที่โศกเสร้าอาไลยแก่น้ำพเจ้าทั้งสอง ในการที่พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ ต้องพรัดพรากจากไปเสียนี้ จึ่งได้จ้างกรมอักษรพิมพ์การตีพิมพ์หนังสือสังเวชโนบายนี้ ที่โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง ๒๐๐๐ ฉบับ จำหน่ายในการพระศพพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ ที่พระเมรุท้องสนามหลวง ในรัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ เพื่อประโยชน์ที่จะเปนเครื่องชักนำสาธุชนให้ประพฤติในทางสัมมาปฏิบัติ การที่ทำเช่นนี้นับว่าเปนอันได้บำเพ็ญกุศลอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลถวายพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ อันสิ้นพระชนม์ล่วงไปนั้น ถึงแม้ว่าขันธบัญจก คือพระกายแลพระหฤไทย์ของพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ จะแตกดับอันตรธานไปแล้วก็ดี ขอให้พระนามแลพระเกียรติยศพระเกียรติคุณแลตระกูลวงษ์ ปรากฏอยู่สืบไป สิ้นกาลนานเทอญ

ยถาทัณ์เฑนโคปาโล คาโวปาเชติโคจรๆ
เอวๆชราจมัจจุจ อายุปาเชน์ติปาณินัน์ติ

จะได้สแดงลังเวชโนบาย พรรณาอุบายเปนเครื่องให้เกิดความลังเวชสลดจิตรซึ่งเปนเหตุให้คิดถึงตน แล้วมาเพ็ญกุศลสัมมาปฏิบัติให้บริบูรณ์ โลกคือหมู่สัตว์อันเกิดมาแล้วนี้ ตกอยู่ในวิไสยของชรามรณะไม่ล่วงพ้นไปได้ ชราความแก่แลมรณะความตาย ย่อมขับต้อนอายุของสัตว์ทั้งหลาย ให้รุกรันเข้าไปใกล้ความดับทุกวันทุกเวลา ประหนึ่งชนผู้เลี้ยงโค ขับต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากิน ฉนั้น วันคืนทั้งหลายล่วงไป ๆ มิใช่จะล่วงไปแต่วันคืนเปล่า ชีวิตก็ย่อมรุกรันเข้าไปใกล้ความดับทุกวันทุกเวลา อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อมสิ้นไปหมดไป เหมือนน้ำในแม่น้ำน้อยในฤดูแล้ง ต้องแสงอาทิตย์มีแต่จะแห้งเหือดไปถ่ายเดียว ฉนั้น ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายนี้น้อยนักไม่พอแก่ความปรารถนามนุษย์ที่เกิดมาแล้ว ย่อมถึงความไม่มีบัญญัติ

เสียแต่ยังไม่ทันถึงร้อยปี คือว่าตายเสียแต่ในกาลเมื่ออยู่ในท้องบ้าง พอเกิดแล้วบ้าง เมื่อเป็นเด็กบ้าง เมื่อตั้งอยู่ในไวยที่ต้นกำลังเป็นหนุ่มเป็นสาวบ้าง เมื่อตั้งอยู่ในท่ามกลางอายุบ้าง อยู่ได้จนถึงที่สุดอายุบ้าง ถึงอย่างนั้นก็ยังมิทันถึงร้อยปี ย่อมตายเสียในระหว่างนั้นชุกชุม แม้หากว่าบุคคลใดมีอายุยืนเกินร้อยปีขึ้นไปได้ บุคคลนั้นก็ย่อมตายเพราะความแก่เป็นแท้ ซึ่งจะไม่ตายไม่มี เพราะชีวิตนี้มีความตายเป็นที่สุด สัตว์ที่เกิดมาแล้ว ชราความแก่ชักนำเข้าไปใกล้มรณะทุกคืนวัน เมื่อสัตว์อันชราครอบงำให้เป็นผู้มีร่างกายพิบัติแปรผันพ้นหลุดผมหงอก หนังเป็นเกลียวพร้อยไปด้วยกระ มีกายอันค้อมลง มีไม้ท้าวเป็นเครื่องไปในเบื้องหน้า ทุพพลภาพถอยกำลัง มีอินทรีย์แก่รอบ ตามีดหูตึงแล้ว ถึงจะมีอายุยืนเกินร้อยปีไปได้ก็ไม่มีคติวิไสยที่จะต้านทานให้พ้นจากความตายได้ ย่อมทำลายขันธ์ด้วยชราเป็นแท้ เหมือนผลไม้ที่สุกงอม มีแต่จะหล่นไปถ่ายเดียวฉนั้น ผู้มีบัญญาพึงดูถูกชีวิตอันน้อยนั้นเสีย อย่าสำคัญว่ามากแล้วมัวเมาประมาท สิ่งสุจริตกิจชอบที่ควรประกอบประพฤติ ให้เร่งประกอบ

ประพฤติเสียโดยเรว ประหนึ่งบุคคลมีลีสะอันเพลิงไหม้รีบดับไฟในลีสะฉนั้น เพราะว่าความตายคือความแตกขาดชีวิตอินทรีย์ จะไม่มีมาถึงผู้หนึ่งผู้ใดนั้นไม่มีเลย เปรียบเหมือนภาชนะดินที่นายช่างหม้อทำแล้ว จะเล็กใหญ่สุกดิบหนาบางอย่างไรก็ดี ไม่เลือกว่าขนาดไหน ล้วนมีความแตกทำลายเป็นที่สุด ข้อนี้ฉันใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ เมื่อตั้งขึ้นแล้ว ก็มีความดับไปเป็นที่สุด ฉันนั้น ใคร ๆ จะปรารถนา ว่าอย่าดับไปเลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ เพราะของที่มีชราความแก่คร่ำคร่าชำรุดทรุดโทรมเป็นธรรมดา ใคร ๆ จะปรารถนาว่าอย่าแก่คร่ำคร่าเลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ ของที่มีพยาธิความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ใคร ๆ จะปรารถนาว่าอย่าเจ็บไข้เลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ ของที่มีมรณะความตายเป็นธรรมดา ใคร ๆ จะปรารถนาว่าอย่าตายเลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ ของที่มีความสิ้นไปหมดไปเป็นธรรมดา ใคร ๆ จะปรารถนาว่าอย่าสิ้นไปเลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ ของที่มีความพินาศฉิบหายเป็นธรรมดา

ใคร ๆ จะปรารถนาว่าอย่าพินาศฉิบหายเลยดังนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะได้สมประสงค์ ชราและมรณะนี้ ย่อมครอบงำสัตว์มีชีวิตถ้วนหน้า ไม่เว้นผู้ใดไว้ให้เหลือ ไม่เลือกผู้ดีเข็ญใจ ย่อมย่ำยีหมู่สัตว์ทั้งหมด เปรียบเหมือนภูเขาศิลาล้วนเต็มวิเศษจดท้องฟ้า หมุนบดทับสัตว์เข้ามาโดยรอบทั้งสี่ทิศฉนั้น สัตว์จำพวกใดอยู่ริม สัตว์จำพวกนั้นก็เหลกย่อยไปก่อน แม้สัตว์ที่อยู่ในระหว่างกลางภูเขาก็คงบดให้แหลกย่อยไปเหมือนกัน ต่างกันแต่เร็วกับช้าเท่านั้น ฉันใดสัตว์ที่เกิดมาแล้ว ก็ย่อมจะตายด้วยกันสิ้น ต่างกันแต่บางพวกตายไปก่อน บางพวกตายภายหลังเท่านั้นฉันนั้น ภาคพื้นแห่งเสนาสี่เหล่า คือช้างม้ารถพลเดิน ไม่มีในมัจจุราชนั้น ถึงอย่างนั้น ใคร ๆ ก็ไม่สามารถผจญให้มีไชยชนะได้ ด้วยเวทมนต์ฤๅด้วยกระทำยุทธสงคราม ฤๅจะผันผ่อนผัดเพี้ยนด้วยทรัพย์ว่าท่านจงถือเอาทรัพย์เท่านี้ ๆ แล้วจงรออยู่ พอเราได้ทำบุญกุศลที่จะเป็นที่พึ่งแก่ตน ในภายภาคหน้าเสียก่อนสักสองสามวัน

เลิด จะผัดดังนี้ก็ไม่ได้ เพราะเหตุนั้น ความเพียร
อันเผากิเลสบาปธรรมให้เร่าร้อน ควรทำเสียในวันนี้นี่และ
ใครพึงรู้ว่าความตายวันนี้ยังไม่มีมา จักมีมาต่อวันพรุ่งนี้
เมื่อความตายมาถึงแล้ว ความผัดเพี้ยนด้วยมัจจุราช
ที่มีเสนาใหญ่มิได้มีเลย ก็แต่คนพาลเขลาบัญญาย่อมคิด
อยู่ว่าเราจักอยู่ณที่นี้ ตลอดทั้งฤดูฝนฤดูหนาวฤดูร้อนทุกปีไป
มิได้รู้ว่าอันตรายจะมีมา มรณะความตายอันทำ
ซึ่งที่สุด ย่อมทำนระชนอันมีใจข้องอยู่ติดอยู่ในอารมณ์
ต่าง ๆ เพียงดังเลือกเก็บดอกไม้อยู่ในสวนดอกไม้
ยังไม่รู้อิ่มรู้เบื่อในกามารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส
ที่พึงใคร่พึงปรารถนา ให้เป็นไปในอำนาจ เมื่อสัตว์
อันมรณะผู้ทำซึ่งที่สุดมาถึงทันแล้ว ไม่มีบุตร ไม่มีบิดา
ไม่มีเผ่าพันธุ์พวกพ้อง เพื่อจะต้านทานป้องกันให้พ้นจาก
มรณะได้ ความเป็นผู้ต่อต้านย่อมไม่มีในญาติทั้งหลาย
มรณะความตาย เป็นไภยที่มารดาบิดาบุตร์ธิดาจะช่วย
ป้องกันมิได้ฉนี้ แลไม่มีใครจะเป็นนายประกันรับรองได้ว่า
ในกำหนดกาลเท่านี้จักยังไม่มาถึง ต่อพ้นนั้นไปจึงจักมาถึง
เพราะว่าชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลาย ที่เนื่องด้วย

ลมหายใจเข้าออก เนื่องด้วยมหาภูตรูปทั้ง ๔ คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เนื่องด้วยอาหาร แลเนื่องด้วยวิญญาณนี้ เปนของทรพลอ่อนกำลังโดยปรกติ ไม่อดทนอันตรายต่าง ๆ ได้ ถ้าอันตรายภายนอกมีฤดูวิบัติเปนต้น ฤๅอันตรายภายในมีธาตุทั้ง ๔ กำเริบเปนต้น เกิดขึ้นเมื่อยังอดทนอันตรายนั้น ๆ มิได้ ก็ย่อมเสื่อมอันตรธาน ประหนึ่งดวงไฟที่บุคคลจุดตั้งไว้กลางแจ้ง ถ้าลมพัดมาในเบื้องทิศแต่ทิศใดทิศหนึ่ง เมื่อทนลมมิได้ก็ย่อมดับไปฉนั้น แม้ถึงอันตรายมิได้มีมา เมื่อวันคืนทั้งหลายล่วงไป ๆ มิใช่จะล่วงไปแต่วันคืนเท่านั้นเปล่า ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็ย่อมสิ้นไปหมดไป รุกรันเข้าไปใกล้ความตายอยู่เสมอทุกวันทุกเวลา จนถึงความตายเปนที่สุด เปรียบเหมือนดวงไฟ แม้ถึงไม่ต้องลมเมื่อเชื้อมีไส้แลน้ำมันเปนต้นหมดแล้ว ก็ย่อมจะดับไปเองฉนั้น ชีวิตเปนของทรพลเช่นนี้ จึงไม่มีใครเปนนายประกันรับรองได้ บัณฑิตรู้อำนาจเนื้อความนี้แล้ว พึงเปนผู้สำรวมด้วยดีในศีลสำระข้อปฏิบัติอันเปนหนทางที่ไปยังพระนิพพาน อันเปนที่ดับทุกข์ทั้งสิ้นให้หมดจดเถิด จะได้ไม่เสียทีที่เกิดมา

เปนมนุษย์พบพระพุทธสาสนา ที่สัตว์จะได้ประสบพบเห็นด้วยยากเปนอย่างยิ่ง ฯ อนึ่งเมื่อจะตายก็เอาอะไรไปไม่ได้ จำจะต้องละสิ่งทั้งปวงแม้สรีระแล้วแลไป พัสดุสิ่งของที่มีวิญญาณแลหาวิญญาณมิได้ทั้งสิ้น ที่บุคคลรักใคร่พึงใจเต็มความประสงค์ หวงแหนอยู่ว่าของเรา ๆ ดังนี้ พัสดุสิ่งนั้นแม้บุคคลป้องกันรักษาปกครองไว้ได้ ไม่เปนอันตรายในชั่วที่ตนมีชีวิตอยู่ ครั้นความตายมาถึงแล้ว แม้จะหวงแหนสักเท่าใด ๆ ก็จำจะต้องละทิ้งเสียสิ้น ไม่อาจนำไปได้แต่สักสิ่งหนึ่ง ผู้อื่นย่อมมาเปนใหญ่ครอบครองของนั้น ด้วยแบ่งปันกันตามพร้อมเพรียง ฤๅแย่งชิงแลเอาด้วยกำลัง แม้ผู้อื่นนั้นเล่า เมื่อจะตายก็เอาไปไม่ได้เหมือนกัน ต้องทิ้งไว้เปนของทับถมแผ่นดินเท่านั้น ยกไว้แต่บุญบาปที่สัตว์ทำด้วยกายวาจาใจอย่างเดียว นักปราชญ์ท่านกล่าวว่าเปนประหนึ่งเงาตามตนไปในภายภาคน่า ผู้ทำบาปย่อมเร่าร้อนในโลกทั้งสอง คือในโลกนี้ในโลกน่า ผู้มีบุญอันทำแล้ว ย่อมรื่นเริงบันเทิงจิตร์ ในโลกทั้งสองนั้นเหตุนั้น ผู้มีปัญญาไม่พึงทำบาปกรรมความชั่ว เพราะเหตุของรักของชอบใจ แต่อย่างหนึ่งอย่างใด พึงอุสาห

ขวนขวายรีบเร่งบำเพ็ญบุญกุศล หาที่พึ่งของตนเสีย แต่ก่อนความตายยังไม่มาถึง บุญกุศลที่ได้สร้างสมไว้นั้น จะได้เปนที่พึ่งของตนไปภายภาคหน่า เพราะสมเด็จพระผู้มีพระภาคย์เจ้าตรัสว่า บุญทั้งหลายย่อมเปนที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลกดังนี้ ฯ เมื่อสาธุชนมาคำนึงถึงความแก่ ความเจ็บความตายเปนอารมณ์ เกิดความสังเวชสลดจิตร์ คิดเห็นว่า เมื่อชราพยาธิมรณะมีมาครอบงำ กิจอื่นนอกจากบุญกุศลที่จะควรทำมิได้มีเมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้บริบูรณในสันดานเถิด เพราะความไม่ประมาทนั้น เปนมูลรากที่ตั้งของกุศลทั้งปวง บันดาบุญกุศลทั้งปวงที่จะเกิดมี ก็อาไศรยความไม่ประมาทสิ้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคย์ก็ได้ตรัสไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพระตถาคตย่อมไม่เห็นแม้ธรรมอันหนึ่งอื่นที่เปนเหตุให้กุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้น ให้อกุศลธรรมทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนความไม่ประมาท เมื่อบุคคลไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมทั้งหลายซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมเกิดขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมถอยไปดังนี้ ฯ อนึ่ง

ทรงสรรเสริญความไม่ประมาทนั้น ว่าเป็นรากเง่าที่ตั้งของกุศลธรรมทั้งปวง ด้วยข้ออุปมาความเปรียบหลายอย่าง มีเปรียบด้วยพระตถาคตแลรอยเท้าช้างเป็นต้น รวมใจความในข้ออุปมาทั้งสองนั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายสัตว์มีประมาณเพียงใด ไม่มีเท้าฤามีเท้าสองก็ดี มีเท้าสี่ฤามีเท้ามากก็ดี มีรูปฤาใช่สัตว์มีรูปก็ดี มีสัญญาฤาใช่สัตว์มีสัญญาก็ดี ฤาจะว่ามีสัญญาก็ใช่ไม่มีสัญญาก็ใช่ เพราะสัญญาสุขุมละเอียดก็ดี บัณฑิตย่อมกล่าวว่า พระตถาคตเจ้าย่อมเป็นยอดของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ฉันใด อนึ่งบัณดารอยเท้าแห่งสัตว์ อันสัญจรเที่ยวอยู่ณพื้นแผ่นดินทั้งปวง ย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าช้างสิ้นโลกย่อมกล่าวว่า รอยเท้าช้างเป็นยอดของรอยเท้าสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น เพราะเป็นของใหญ่ ฉันใด บัณดาธรรมที่เป็นกุศลทั้งสิ้น ล้วนมีความไม่ประมาทเป็นมูลราก ประชุมลงในความไม่ประมาท มีความไม่ประมาทเป็นที่ประชุมลง บัณฑิตย่อมกล่าวว่า ความไม่ประมาทเป็นยอดของกุศลธรรมทั้งหลายนั้น ฉันนั้นดังนี้ ฯ ผู้มีบัญญาพึงทำความไม่ประมาทในสถานทั้งสี่ โดยสถานทั้งสี

ตามโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้า ๆ นั้นตรัสสอนไว้อย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ประมาททั่นทั้งหลายพึงทำโดยสถานทั้งสี่ สถานทั้งสี่อย่างไร ท่านทั้งหลายจงละกายทุจริตความประพฤติชั่วด้วยกายเสีย จงทำกายสุจริตความประพฤติดีด้วยกายให้เกิดมี แลอย่าประมาทในที่จะละกายทุจริต แลทำกายสุจริตให้เกิดมี ท่านทั้งหลายจงละวจีทุจริตความประพฤติชั่วด้วยวาจาเสีย จงทำวจีสุจริตความประพฤติดีด้วยวาจาให้เกิดมี แลอย่าประมาทในที่จะละวจีทุจริต แลทำวจีสุจริตให้เกิดมี ท่านทั้งหลายพึงละมโนทุจริตความประพฤติชั่วด้วยใจเสียจงทำมโนสุจริตความประพฤติดีด้วยใจให้เกิดมี แลอย่าประมาทในที่จะละมโนทุจริต แลทำมโนสุจริตให้เกิดมี ท่านทั้งหลายจงละมิจฉาทิฏฐิความเห็นผิดเสีย จงทำสัมมาทิฏฐิความเห็นชอบให้เกิดมี แลอย่าประมาทในที่จะละมิจฉาทิฏฐิ แลทำสัมมาทิฏฐิให้เกิดมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ใดแลภิกษุละกายทุจริตเสียได้แล้ว ทำกายสุจริตให้เกิดมีแล้ว ละวจีทุจริตเสียได้แล้ว ทำวจีสุจริตให้เกิดมีแล้ว ละมโนทุจริตเสียได้แล้ว ทำมโนสุจริต

ให้เกิดมีแล้ว ละมิจฉาทิฏฐิเสียได้แล้ว ทำสัมมาทิฏฐิ
ให้เกิดมีแล้ว ภิกษุนั้นย่อมไม่กลัวต่อความตาย อันทำ
ซึ่งที่สุดอันจะมีในโลกนี้ดังนี้ อีกอย่างหนึ่งตรัสสอนไว้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ประมาทเป็นธรรมอันรักษาจิตร์
คือสติท่านทั้งหลายพึงทำในที่สี่สถาน ตามสมควรแก่ตน
ในที่สี่สถานเหล่าไหน ความไม่ประมาทเป็นธรรมรักษาจิตร์
คือสติท่านทั้งหลายพึงทำตามสมควรแก่ตนว่า จิตร์ของเรา
อย่ากำหนัดแล้ว ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด
ดังนี้ข้อ ๑ จิตร์ของเราอย่าประทุษร้ายขัดเคืองแล้ว
ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้ายขัดเคือง ดังนี้ข้อ ๑
จิตร์ของเราอย่าหลงแล้ว ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง
ดังนี้ข้อ ๑ จิตร์ของเราอย่ามัวเมาแล้ว ในธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งความมัวเมาดังนี้ข้อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ใด
แลจิตร์ของภิกษุ ไม่กำหนัดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ
กำหนัด เพราะมีราคะไปปราศแล้ว ไม่ประทุษร้าย
ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย เพราะมีโทสะ
ไปปราศแล้ว ไม่หลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง
เพราะมีโมหะไปปราศแล้ว ไม่มัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้ง

แห่งความมัวเมา เพราะมีความเมาไปปราศแล้ว ภิกษุนั้น ย่อมไม่ครั่นคราม ย่อมไม่หวั่น ย่อมไม่ไหว ย่อมไม่ถึงความสดุ้งตกใจกลัว และย่อมไม่ถึงแม้เหตุคำของสมณะ (คือว่าไม่ละทิฏฐิความเห็นของตนเลย แล้วไปตามอำนาจความเห็นของสมณะอื่น แม้เหตุถ้อยคำของสมณะอื่น และไม่ถึงความเป็นสมณะแม้เหตุถ้อยคำที่กล่าวว่าสมณะ คือว่าไม่เป็นสมณะเปล่าแต่สักว่าเพศเท่านั้น) ดังนี้ เมื่อบุคคลบำเพ็ญความไม่ประมาทในที่สี่สถาน คือคอยเกี่ยงกันห้ามปรามจิตร์ ไม่ให้กำหนัดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ไม่ให้ประทุษร้ายขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้ง แห่งความประทุษร้ายขัดเคือง ไม่ให้หลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ไม่ให้มัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังเล่ามาแล้วนั้น ย่อมไม่คิดเบียดเบียนตน ย่อมไปคิดเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น จะคิดสิ่งใดก็ล้วนแต่จะให้เป็นประโยชน์แม้แก่ผู้อื่น ย่อมไม่ประพฤติชั่วด้วยกายวาจาใจ จะประพฤติสิ่งใดก็ล้วนแต่ประพฤติดีประพฤติชอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ กุศลธรรมทั้งหลายที่มีความไม่ประมาทเป็นมูลราก ที่ยัง

ไม่เกิดก็ย่อมเกิดขึ้น ที่เกิดแล้วย่อมเจริญทวีขึ้น ผู้ไม่ประมาทแล้วนั้น ย่อมได้สุขจิตร์ที่เป็นผลของสุจริตที่ตนประพฤติ ไม่ต้องเสวยทุกข์โทมนัสในบัดเดี๋ยวนี้ชาตินี้ครั้นตายลงด้วยจิตร์ที่บริสุทธิ์เพราะความไม่ประมาท ถ้ายังไม่ถึงที่สุดชาติ ย่งจะต้องหมุนเวียนไปในภพน้อยภพใหญ่ไซ้ คงมีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องน่า เพราะสมเด็จพระผู้มีพระภาคย์เจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อจิตร์ไม่เศร้าหมองบริสุทธิ์หมดจดแล้ว จำจะหวังสุคติดังนี้ บุคคลผู้ไม่ประมาทแล้วนั้น ย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้งสอง คือประโยชน์อันใดในทิฎฐธรรมชาตินี้ด้วย ประโยชน์อันใดเป่นไปในสัมปารายะภพชาตินำด้วย เพราะได้ถึงประโยชน์ทั้งสองนั้น ผู้มีบัญญาท่านผู้รู้ ย่อมกล่าวว่าเป็นบัณฑิต ใช่แต่เท่านั้นผู้ไม่ประมาทแล้วนั้น ย่อมยึดไว้ได้แม้ซึ่งประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน เพราะสมเด็จพระผู้มีพระภาคย์เจ้าตรัสว่า ความไม่ประมาทเป็นอมฤตบททาง พระนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมไม่มีความตาย ความประมาทเป็นทางของมัจจุราชความตาย คนไม่ประมาทแล้ว ชื่อว่าย่อมไม่ตาย ชนเหล่าใดประมาทแล้ว ชนเหล่านั้นเหมือน

ชนตาย,เล้ว ชนที่เปนบัณฑิตเพราะความไม่ประมาท รู้ความนี้โดยแปลกกันฉนี้แล้ว เปนผู้ยินดีแล้วในธรรมที่เปนโคจรที่,ที่ยวแห่งญาณของพระอริยเจ้าทั้งหลาย บันเทิงจิตร์ในความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายนั้น เปนผู้เพ่งด้วยฌานความเพ่งทั้งสอง คือเพ่งโดยอารมณ์ด้วยสมถะกัมมัฏฐาน แลเพ่งโดยลักษณะด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน เปนผู้มีเพียรติดต่อพร้อมไม่ย่อหย่อน ก้าวไปหาคุณเบื้องน่ามั่นเปนนิจ ย่อมถูกต้องพระนิพพานอันเปนที่เกษมสิ้นจากกรรมที่ประกอบสัตว์ไว้ด้วยทุกข์ในสังสารวัฏฉันนี้ เมื่อย่นกล่าวแล้ว ผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์สองอย่าง คือประโยชน์ที่เปนโลกีย์มีในโลก แลประโยชน์นี้เปนโลกุตตรข้ามขึ้นซึ่งโลก ด้วยประการฉนี้เหตุนั้น เมื่อสาธุชนได้ความสังเวชสลดใจ คิดเห็นว่า เมื่อความตายมาถึง สิ่งอื่นนอกจากบุญกุศลที่จะควรทำมิได้มีประสงค์จะก่อสร้างบำเพ็ญบุญกุศล ซึ่งจะเปนที่พึ่งของตน พึงทำความไม่ประมาท ซึ่งเปนมูลรากที่ตั้งของบุญกุศลให้เกิดมีบริบูรณ์ในสันดาน ดังกล่าวมาฉนี้ เทอญ ฯะ